

Зеленюк О. В., Копилов О. М., Кравченко Л. С., Макареня В. В.

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У статті представлено аналіз законодавчої нормативно-правової бази функціонування у сучасних соціально-економічних умовах системи фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів України.

Актуальність. Здобуття статусу незалежної держави, що його було законодавчо затверджено на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року прийняттям Конституції України, стало не тільки кульмінацією боротьби україн-

ського народу за незалежність, а й вибором подальшого демократичного шляху розвитку країни [1].

За роки новітньої історії незалежної України розпочалася бурхлива законодавча діяльність щодо створення потужної державно-правової

бази функціонування соціальної сфери в ринкових економічних умовах, зокрема, в освітянській галузі.

Трансформація галузі фізичного виховання студентської молоді в Україні за роки незалежності відбувається згідно з вимогами нової парадигми освіти, яка передбачає всебічний розвиток особистості, професіоналізм та високий рівень здоров'я майбутніх фахівців.

Пріоритетне ставлення до фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах, на думку провідних вчених, необхідне у зв'язку з погіршенням здоров'я і фізичної підготовленості студентів, поглибленням соціально-економічної, екологічної та демографічної кризи в країні [2].

За роки незалежності України були створені науково-теоретичні та організаційно-методичні засади викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах, якими визначено державні освітні стандарти та вимоги щодо змісту практичного й теоретичного розділів навчальної програми.

Постановка проблеми. Кардинальна зміна нормативно-правових засад діяльності державних, суспільних і недержавних форм власності ВНЗ України зумовлює необхідність ознайомлення їх працівників із чинним законодавством у галузі освіти, і у сфері фізичної культури і спорту, зокрема.

У зв'язку із цим нами проведено ретроспективний аналіз найбільш важливих державно-правових та нормативних документів щодо функціонування системи фізичного виховання студентів ВНЗ України, що надало можливість визначити ступінь законодавчого забезпечення її трансформації відповідно до нових соціально-економічних умов.

Результати дослідження та їх обговорення. Креативний аналіз законодавчо-нормативних актів, якими регламентується діяльність кафедри фізичного виховання, дозволив визначити обсяг організаційно-методичного та правового забезпечення роботи її науково-педагогічних працівників у нових соціально-економічних умовах.

За існуючим законодавством, втілення державної політики в сфері фізичної культури і спорту щодо забезпечення належного стану здоров'я та гармонійного фізичного розвитку студентської молоді покладається на керівництво ВНЗ і, безпосередньо, на кафедру фізичного виховання.

Практична діяльність кафедри фізичного виховання в першу чергу підпорядкована вимогам таких базових документів: Конституція України [1], Закон України «Про освіту» [3], Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [4],

«Фізичне виховання - здоров'я нації» (1999—2005), Національна програма [5].

Конституція України визначає стратегію розбудови нових державно-суспільних відносин, спрямованих на всебічний розвиток людини, її права та свободи й, зокрема, право на охорону здоров'я та освіти, передбачаючи відповідні умови щодо реалізації цих прав (статті 49, 53) [1].

У Законі України «Про освіту» [3] чітко зазначено, що «...Міністерство освіти України забезпечує організацію роботи з фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи в навчальних закладах всіх типів і рівнів акредитації, здійснює науково-методичне забезпечення цієї роботи в ході навчального процесу і в позанавчальний час».

У цьому Законі проголошено, що одним із найважливіших напрямів розбудови національної системи освіти є гуманізація та гуманітаризація всіх аспектів діяльності вищих навчальних закладів, «олюднення» процесів навчання та виховання. Втілення гуманітарного напрямку розвитку системи вищої освіти передбачає реалізацію двох взаємопов'язаних складових: фундаментальну фахову підготовку та належний рівень здоров'я і фізичної підготовленості майбутніх спеціалістів.

Прийнятий у грудні 1993 року Закон України «Про фізичну культуру і спорт» визначає загальноправові, соціальні, економічні та організаційні засади розвитку фізичної культури і спорту в Україні, спрямовані на зміцнення здоров'я громадян, досягнення засобами фізичної культури і спорту високого рівня працездатності та довголіття [4].

У Законі наголошено, що фізична культура в сучасному суспільстві є засобом підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку всіх верств населення, соціальної та трудової активності громадян, задоволення їх моральних, естетичних і творчих запитів, а також утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві (статті 1,2).

Важливим кроком нормативної регламентації якості фізичного виховання в системі організованих груп та категорій громадян є Державні тести й нормативи фізичної підготовленості населення України [6].

Це основний «інструмент», що дозволяє оцінити фізичну дієздатність особи та здійснювати державний контроль за ефективністю фізичного виховання в організованих навчально-виховних освітніх закладах.

Міністерство освіти України після узагальнення першого досвіду роботи вищих навчаль-

них закладів I–IV рівнів акредитації видало наказ № 188 «Про нормативні документи з фізичного виховання» [7], у якому визначені ідеологічні, науково-методичні й організаційні основи фізичного виховання молодого покоління та затверджені нормативні державні вимоги до системи фізичного виховання учнівської та студентської молоді.

Впровадження в навчальний процес із фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів України системи Державних тестів і нормативів є прогресивним засобом покращення якості навчального процесу, його гуманізації та об'єктивізації зусиль студентів щодо поліпшення власних рухових якостей. Хоча час та практика свідчать, що при всій позитивності чинної державної системи тестів і нормативів щодо рівня рухової підготовленості населення, вона, на жаль, не є досконалою й потребує певної корекції.

Важливим програмним документом, який визначає державну політику в галузі фізичного виховання дітей та молоді, є «Концепція фізичного виховання в системі освіти України» [8].

Констатуючи кризовий стан здоров'я та фізичної підготовленості учнівської та студентської молоді, зумовлений знеціненням соціального престижу здоров'я, фізичної культури і спорту, залишковим принципом їх фінансування, - Концепція визначає шляхи радикальної перебудови всієї системи фізичного виховання підростаючого покоління.

У преамбулі Концепції підкреслюється, що ідеологічні засади національної системи фізичного виховання тісно пов'язані із загальнолюдськими та гуманістичними цінностями й базуються на принципах індивідуального та особистісного підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості фізичної культури і спорту.

Наступним важливим документом, що визначає державну політику в сфері освіти взагалі, і у галузі фізичного виховання студентської молоді зокрема, є Цільова комплексна програма «Фізичне виховання - здоров'я нації» (1999–2005 рр.), затверджена Указом Президента України [5].

У цьому документі зазначається, що в Україні майже 90% дітей, школярів та студентів мають відхилення в стані здоров'я, більше 50% - незадовільну фізичну підготовленість. Тільки за останні 5-6 років більше ніж на 40% збільшилась кількість учнівської та студентської молоді, яка за станом здоров'я віднесена до спеціальної медичної групи.

У Цільовій комплексній програмі чітко аргументовані методологічно-наукові підходи та окреслені пріоритетні шляхи розвитку фізичної

культури і спорту як дієвих засобів зміцнення здоров'я людини - найвищої гуманістичної цінності суспільства.

Розгорнутим базовим навчально-методичним документом щодо діяльності кафедри фізичного виховання в структурі підготовки висококваліфікованих фахівців у вищих навчальних закладах України III–IV рівнів акредитації є навчальна програма з дисципліни «Фізичне виховання», затверджена наказом МОН України від 14.11.2003 р. № 757 [9].

У цьому наказі детально викладено вимоги щодо змісту базової навчальної програми, яка розглядається як основа державного стандарту фізичного виховання в системі освіти, визначає мінімальний рівень обов'язкової фізкультурної освіти, гарантований державою, регламентує організацію та порядок виставлення студентам заліків із фізичного виховання.

Разом із тим, як свідчать матеріали наукових публікацій, у більшості ВНЗ України вимоги цього наказу повністю не виконуються. Так, впровадження обов'язкових щотижневих чотирьох годин занять фізичним вихованням протягом усього періоду навчання бакалаврів, спеціалістів і магістрів практично зведено до мінімуму (1-2 роки).

Навчальна дисципліна «Фізичне виховання», навіть у найпрестижніших ВНЗ України, викладається переважно тільки перші два роки навчання, більше того, інколи навіть по дві, а не по чотири години на тиждень, або навіть повністю виносяться за межі тижневого навантаження студента.

Майже аналогічна ситуація складається з реалізацією інших законодавчо-нормативних документів, які зумовлюють функціонування системи фізичного виховання студентської молоді в сучасних соціально-економічних умовах, що зазвичай пов'язується з неналежним фінансуванням соціальної сфери в Україні та відсутністю політичної волі її керівників.

Основним організаційно-методичним документом упорядкування діяльності кафедри в нових соціально-економічних умовах в Україні є «Примірне положення про організацію і зміст роботи кафедри, предметної (циклової) комісії фізичного виховання вищого навчального закладу» [10].

Його зміст визначає статус, завдання, функціональні обов'язки науково-педагогічних працівників кафедри, основні напрямки її діяльності щодо формування в студентській молоді фізичного, морального й психічного здоров'я та підготовки до активної творчої праці й щасливого особистого життя.

Отже, характеризуючи загалом державно-правові засади функціонування системи фізичного виховання студентів ВНЗ України, можна зробити висновок про те, що за останнє десятиріччя створена досить всебічна юридична база розвитку фізичної культури і спорту як важливої складової структури освітньої галузі.

Разом із тим, переважна більшість законів, постанов, програм, наказів тощо не виконуються в повному обсязі, що традиційно пов'язується з економічною скрутою в державі, знеціненням у суспільстві соціального престижу здоров'я, фізичної культури і спорту.

Оптимістичне сподівання стосовно успішної трансформації української вищої школи на засадах вимог Болонської декларації в найближчі роки ми пов'язуємо з Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту [11].

1. Конституція України.- К.: Преса України, 1997.- 80 с
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року N 3808-ХП.
3. Закон України «Про освіту» від 23.03.96 № 1060-12.
4. Закон України «Про фізичну культуру і спорт», - К., 1993.-22 с
5. Фізичне виховання - здоров'я нації (1999-2005): Національна програма // Держ. комітет України з фізичної культури і спорту.- К., 1998.- 41 с.
6. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України. - К., 1996.- 32 с
7. Наказ Міністерства освіти України «Про нормативні документи з фізичного виховання» від 25.05.98 № 188.
8. «Про Концепцію фізичного виховання в системі освіти

У цьому документі представлена система концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання фізичної культури і спорту в Україні на період до 2016 року з урахуванням стратегії розвитку держави та світового досвіду. В основу Доктрини покладено ідею задоволення потреб кожного громадянина держави в створенні належних умов для занять фізичною культурою і спортом на демократичних та гуманістичних засадах.

Таким чином, враховуючи особливості «Фізичного виховання» як єдиної у ВНЗ навчальної дисципліни, що спрямована на залучення всього загалу студентів до здорового способу життя, формування фізично здорових, гармонійно розвинених майбутніх фахівців, - уся діяльність педагогічного колективу кафедри має бути підпорядкована вирішенню цих стратегічних соціальних завдань.

- ти України». - Рішення колегії Міністерства освіти України від 23.04.97 р. (протокол № 7/6 - 18).
9. Навчальна програма для вищих навчальних закладів України III—IV рівнів акредитації, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України 14.11.2003 № 757.
10. Наказ МОН України «Про затвердження Примірного положення про організацію і зміст роботи кафедри, предметної (циклової) комісії фізичного виховання вищого навчального закладу» від 24.12.04 № 976.
11. Указ Президента України «Про національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту», 28 вересня 2004 р. № 1148/2004.

O. Zelenyuk, O. Kopylov, L. Kravchenko, V. Makarenya

TEACHING PE AT UKRAINIAN HIGHER SCHOOL: STATE AND LEGISLATIVE BASICS AT THE STAGE OF SOCIETY'S TRANSFORMATION

The article introduces analysis of law base functioning in modern social-economical conditions of physical upbringing system for higher educational establishments ' students.